

Människor och makter: En introduktion till religionsvetenskap

Det svenska samhället har, liksom många andra västerländska sådana, genomgått en sekulariseringsprocess som innebär bl.a. minskat religiöst inflytande i samhället och individer som söker sig från institutionaliserade religiösa former till alternativ religiositet såsom nyandlighet eller frikyrklighet. Hur påverkar då denna samhällsförändring religionsvetenskaplig undervisning och forskning vid svenska universitet och högskolor? Redaktörerna motiverades av denna fråga när de lade grunderna till antologin *Människor och makter*¹³ med vilken de vill ge en introduktion till religionsvetenskapen och betona att den är en humanistisk och samhällsvetenskaplig disciplin av vikt. Ytterligare huvudsakligt syfte är att lyfta fram olika perspektiv och förhållningssätt inom religionsvetenskapliga studier, och hur man praktiskt och teoretiskt kan nalkas vetenskapliga studier av religiösa trossystem och utövning. Redaktörerna bakom denna antologi är Jonas Svensson,

¹³*Människor och makter: En introduktion till religionsvetenskap* 2008. Red. Jonas Svensson och Stefan Arvidsson. Halmstad: Högskolan i Halmstad. 91 sidor. <https://dspace.hh.se/dspace/handle/2082/2450>

doktor i islamologi och verksam som lektor i religionsvetenskap vid Högskolan i Halmstad, och Stefan Arvidsson, docent i religionshistoria och verksam som lektor i religionsvetenskap vid Växjö universitet. Antologin är sammanställd i en svensk kontext och, enligt redaktörerna, för svenska behov.

Antologin består av 17 artiklar som presenterar lika många områden, och de är uppdelade i två delar. Den första delen går under benämningen "Att studera religion" och består av artiklar som introducerar ämnestraditioner samt behandling av material såsom insamling, värdering, systematisering och analysering. Skribenterna i den första delen är Christina Raudvere med "Historia och historiebetraktning", Jonas Svensson med "Källkritik", Jonas Otterbeck med "Diskursanalys", Madeleine Sultán Sjöqvist med "Religionssociologi", Anton Geels med "Grundad teori", Anna Davidsson Bremborg med "Fältarbete" och "Intervjuer", Curt Dahlgren med "Statistisk analys och tolkning" samt Stefan Arvidsson med "Religionsekologi".

"Att tänka kring religion" är den andra delen vars tema är kritisk reflektion kring religionsvetenskapliga teoretis-

ka perspektiv och frågeställningar. Författarna är här Jan Hjärpe med "Religion och politik", Stefan Arvidsson med "Klassifikation och Jämförande religionshistoria", Olav Hammer med "Idéhistoria", Catharina Raudvere med "Antropologi", Jonas Svensson med "Könsperspektiv", Karin Sjögren med "Bildanalys" och Magnus Zetterholm med "Bibeltolkning". Artiklarnas rubriker beskriver i båda delarna tydligt innehållet, och varje författare har dessutom strävat efter att ge konkreta exempel från sin egen forskning för att illustrera och klargöra. I slutet av varje artikel finns referenserna samlade, och i vissa fall författarens litteraturlista för vidare läsning. Viktigt att notera är att denna antologi är gratis: boken får lagras på hårdisk, spridas, tryckas och kopieras utan något tillstånd.

Redaktörernas inledning till antologin lyfter fram flera viktiga aspekter. Samhällsförändring med skiftande religiöst klimat är redan nämnt, och redaktörerna diskuterar även religionsvetenskapens och teologins roller och förhållanden till varandra i den svenska högskolevärlden. De definierar religionsvetenskap som beskrivning av tradition och anhängare i religion genom tiderna samt att söka förståelse och förklaring av religiös tro och praktik i religion utifrån olika teorier och metoder, till skillnad från deras exempel Nationalencyklopedin som likställer religionsvetenskap med teologi. Eftersom svenska Högskoleverket betraktar religionsvetenskap som ett paraplybegrepp med bl.a. religionshistoria, religionsbeteendevetenskap och teologi som underavdelningar, vill också redaktörerna försöka frigöra ämnet religionsvetenskap från de, enligt dem, vanligt förekommande associationerna med teologi emedan det begränsar och problematiserar. Ett tillvägagångssätt skulle vara att tillämpa något de kallar "metodologisk ateism", d.v.s. "att svara på vetenskapliga frågeställningar söks med det grundläggande antagandet att övernaturliga krafter inte har något förklaringsvärde" (Svensson och Arvidsson 2008:6).

Vidare presenteras i inledningen grundläggande religionsdefinitioner och förklaringar till varför dessa behövs. Religion som begrepp problematiseras och redaktörerna frågar sig varför ett sådant samlingsbegrepp överhuvudtaget bildats. Läsaren får en snabbguidning i begreppets historia från inomreligiös kristen kontext i tidigmodern tid via utomreligiös och filosofisk kontext, upplysningstidens religionskritik till dagens diskussioner kring religionsbegreppets för- och nackdelar. Även religionsvetenskap som kritisk verksamhet behandlas varmed vikten av kritisk reflektion lyfts fram. Som övriga humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen bör även religionsvetenskapen fungera kritiskt, och Svensson och Arvidsson skriver att "den kritiska religionsdimensionen i religionsvetenskap syftar bland annat till att belysa de maktförhållanden som har funnits inbäddade i kulturen genom historien – och som ännu finns där" (Svensson och Arvidsson 2008:8).

Eftersom artiklarna är så många är det inte möjligt att presentera dem alla utförligt här, men jag vill gärna kort introducera Jonas Svenssons artikel "Könsperspektiv" och Karin Sjögrens "Bildanalys" eftersom deras ämnesområden kanske inte alltid självklart förknippas med religionsvetenskap. Svensson konstaterar att kombinationen kön och religion har blivit allt intressantare att studera bland religionsvetare. Också på religionens område har män innehaft den största makten och kvinnorna befunnit sig lägre i hierarkin. Utifrån detta presenteras feministisk teologi vars ursprung står att finna i feministisk kritik av religiösa traditioner med tro och praxis i historia och nutid. Det Svensson anser vara den mest betydelsefulla produkten av feministiskt tänkande kring religionsvetenskap är kravet på att kvinnors religiositet och bruk genom historien ska synliggöras. Även religion, genus, könsroller och könsideologier som kulturella konstruktioner behandlas, t.ex. är det intressant att inom religionsvetenskapen se på "hur religion som ideologi och som praxis formulerar, förmedlar och upprätthåller könsroller i ett samhälle" (Svensson och Arvidsson 2008:76).

Sjögren åskådliggör i sin artikel bildens dubbelsidiga möjligheter: å ena sidan fungerar bilden som exakt dokumentation av mänskliga samband, å andra sidan är bilden ett utmärkt redskap för manipulation och propaganda. Bilder kan tolkas olika beroende på kulturella preferenser och personliga erfarenheter och även bildens kontext, form och historia påverkar tolkningen. Dessutom bör risken för övertolkning beaktas. Sjögren belyser alltså olika aspekter av bildanalysen som bör tas i beaktande såväl i religionsvetenskapliga som i övriga sammanhang, och ger konkreta exempel från sin egen forskning.

Som säkert framkommit framstod redaktörernas inledning till antologin i mitt tycke som intressant och relevant på grund av de viktiga frågor och problematiseringar de tog upp. Det var en utmärkt inledning med tanke på det breda ämnesområde artiklarna omfattar. Inledningen kan också upplevas som aktuell och fräsch medan artiklarna är relativt traditionella. Något helt nytt tycker jag egentligen inte att antologin bidrog med, men eftersom den har ett introducerande syfte tycker jag inte heller att den behöver göra det – istället är det bredden av ämnen inom religionsvetenskap som ska lyftas fram, och det har de lyckats med. Redaktörerna och artikelförfattarna har nämligen sammanställt antologin i undervisningssyfte för att ge en bred introduktion till religionsvetenskap, och utöver detta skulle jag också vilja placera den i en forskningshistorisk kontext då flera artiklar passar in i det sammanhanget. Kort sagt kan man använda olika delar av antologin enligt behov och tycke vilket jag också tror är redaktörernas avsikt. Något som säkert uppskattas är initiativet att göra boken tillgänglig och gratis för den som önskar läsa den – alla vet ju att studerandebudgeten inte alltid tillåter många bokköp.